

què la música era perme-
sa entre les xemeneies per
on, mentre ell tocava per
als *kaapos*, es volatilitzaven
les cendres de la seva
família sencera, Jacques
Stroumsa va saber, aquell
8 de maig de 1943, que
«acabava d'arribar a un
lloc que es deia infern».

El record d'aquell pri-
mer dia, va explicar
aquest home menut en el
castellà antic dels seus
avantpassats sefardites, és
el més profund dels que
es van gravar a foc en la

seva memòria els dos anys
exactes que va estar con-
finat als camps d'extermini
nazi, perquè va donar-
li, en tan poques hores, el
dol i la vida. «Espero que
no moris aquí», va desit-
jar-li el cap de bloc que
va reclutar-lo com a pri-
mer violí de l'orquestra
de Birkenau. Stroumsa
no va dubtar a interpretar
aquelles paraules com la
profecia que a pesar de
tot viuria: «Mireu-me:
tinc 92 anys, en vaig pas-
sar dos a Auschwitz, vaig

perdre tota la família, tots
aquells a qui estimava, he
hagut de callar durant
més de tres dècades per-
què ningú no volia escol-
tar-me i vaig acabar per-
dent la fe en Déu, però
avui sóc aquí, a Girona,
amb la meua dona i la
meua germana petita,
totes dues supervivents
com jo, i tinc fills, que era
per a mi un manament
per ressuscitar els morts, i
puc parlar-vos del que va
significar tot allò en nom
de tots els que ja no tenen

veu. Vaig escollir la vida i
crec que la vida m'ho ha
retornat». Com la majoria
dels que van ser alliberats
dels camps sense haver
perdut la capacitat de la
parla, Jacques Stroumsa
s'ha imposat el deure irre-
nunciabile de la memòria,
però si molts d'aquells
supervivents assumeixen
la missió com una delega-
ció vergonyant dels que hi
van sucumbir —els únics
que de fet haurien pogut
oferir el testimoni del
cicle complet, des de
l'ingrés al camp a la con-
sumpció al forn cremato-
ri—, Stroumsa es veu a si
mateix com l'encarnació
del miracle possible fins
en les més llastimoses
condicions; implícita-
ment, també, com un
«elegit», aquella expressió
que Primo Levi en una
ocasió va qualificar de
«monstruosa» quan l'hi
van proposar, perquè
s'havia persuadit que en
aquell lloc atroç només
morien els millors i
sobrevivien els més indig-
nes. Un dels presents va
fer notar a Stroumsa la
naturalesa singular del seu
testimoni dins la literatura
sobre els camps de la
mort: una llum persistent,
musical, esperançadora,
enfrent de la culpa obscu-
ra, la indecència, la degra-
dació extrema amb què la
humanitat va ser conduï-
da al límit de la seva capa-
citad de sofriment.

La Breda d'Aragay

Per ser una vila noucentista completa, a Breda li hauria faltat el Mediterrani ben a prop, per això l'artista Josep Aragay (1889-1973), quan hi fantasiava, li plaïa col·locar-la ran de mar, emmirallant-se des de dalt d'un brau penya-segat. Així apareix en algun dels seus gravats o en el seu quadre més pretensions, *Vacances*, del 1924, ben reconeixible el seu campanar romànic. Però en realitat, a la falda del Montseny, Breda no és pas gaire lluny de Gualba, l'escenari frondós on Eugeni d'Ors va situar la història d'un amor molt fosc que havia de ser el negatiu de la Ben Plantada, de manera que un noucentista com Aragay, dins aquesta lògica, consideraria oportú purificar amb llum i aigua salada un paisatge humit que coneixia prou bé. De Breda era la seva mare i allà es va retirar a partir del 1925, després d'un dels inicis més prometedors de tots els joves artistes del nou-cents seguit d'una sonada defenestració com a professor a l'Escola Superior de Bells Oficis de la Mancomunitat el 1924, durant la dictadura de Primo de Rivera. Durant el període de la Guerra Civil es va dedicar quasi de manera exclusiva a l'aiguafort. En un hi reproduceix una idíl·lica festa major de Breda, una cobla airosa, una rotllana de sardanes i una llum amable damunt els contraforts gòtics de l'església, les bombes lluny, lluny la guerra, lluny. La Breda d'Aragay va ser-li idea i somni, refugi i destí, contra les ensulsiades que la realitat li proporcionava.

Des del 1974 hi ha una flama constant que recorda aquesta fidelitat d'Aragay a la vila materna, el Museu Municipal Josep Aragay, fet a partir de les donacions de familiars i amics bredencs. De més a més, enguany s'ha inaugurat una exposició temporal al centre cultural Els Forns, oberta fins al setembre, que reforça el contingut del museu amb peces d'Aragay procedents d'altres fons, com el Museu d'Art de Girona. Les conclusions a les quals hom arriba, tanmateix, continuen essent les mateixes: una, que l'interès de la seva primera època supera amb escreix l'obra feta a partir dels anys quaranta; i l'altra, que el seu ofici decoratiu i linial s'acobla com oli en un llum en la seva ceràmica i els seus gravats, molt menys en la seva pintura. I, per mantenir viva aquella vila d'ideals, aquella Breda noucentista que Aragay va fer realitat en els seus quadres, ceràmiques i poemes, l'Ajuntament ha organitzat a començament d'abril unes Jornades Noucentistes que han ajudat a contextualitzar el seu somni. Resta pendent, en espera d'una restauració que era imminent i ara ja no ho sembla tant, la recuperació dels frescos del baptisteri de l'església parroquial que Aragay va realitzar el 1925, i que seria un dels millors regals que Breda podria oferir al record del seu artista més estimat.

Josep Pujol i Coll

Eva Vázquez